

14. Рудницька О. П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя музики [текст] : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 / Оксана Петрівна Рудницька. – К., 1994. – 431 с.

15. Падалка Г. М. Музична педагогіка : курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти [текст] / Г. М. Падалка ; за ред. В. Г. Бутенка ; АПН України ; Український державний педагогічний університет ; Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон : ХДПУ, 1995. – 104 с.

16. Яковенко Л. П. Формування художнього мислення студентів педагогічного факультету засобами музики [текст] / Л. П. Яковенко. – К., 1996. – 182 с.

17. Ільченко О. О. Художні основи аматорського народно-оркестрового виконавства [текст] : дис. ... док. мистецтвознавства : 17.00.03 / Олександр Олександрович Ільченко ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 1996. – 389 с.

Е. Я. Заика

КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ СРЕДСТВАМИ КОНЦЕРТНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье исследуются критерии и показатели развития художественно-творческих способностей будущих педагогов, освещается выявление уровня развития художественно-творческих способностей у будущих педагогов через критерии и показатели.

Ключевые слова: критерии, показатели, уровень развития, художественно-творческие способности, будущие педагоги.

E. Zaika

CRITERIA AND FEATURES OF THE INTENDING TEACHERS ARTISTIC ABILITIES DEVELOPMENT LEVEL BY MEANS OF THE CONCERT PERFORMANCE ACTIVITY

The article investigates criteria and features of intending teachers artistic abilities development level; revealing the intending teachers artistic teachers development level by means of criteria and features is highlighted.

Key words: criteria, features, development level, artistic abilities, intending teachers.

УДК 3781.13:17.022.1

К. С. Гордєєва

САМОТНІСТЬ СЕРЕД МОЛОДІ ЯК ОДНА З НАЙАКТУАЛЬНІШИХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

У статті розглянуто проблему самотності сучасної молоді. Акцентовано увагу на міждисциплінарному характері наукового вивчення цієї проблеми; наведено деякі результати її соціологічного дослідження вітчизняними та російськими фахівцями. Підкреслено актуальність та евристичні можливості застосування методології вивчення самотності як соціально-психологічної проблеми, що набуває поширення у молодіжному середовищі.

Ключові слова: самотність, молода людина, соціум, психолого-педагогічна реабілітація, соціальна проблема.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Турбота про майбутнє країни, про своє молоде покоління є одним з головних показників розвитку суверенної, незалежної, демократичної, правової і соціальної держави. Для того, щоб це майбутнє адекватно відповідало проголошеним суспільним цінностям, необхідно постійно дбати про молодь, не залишати її без надійних соціальних орієнтирів. Сучасні суспільні процеси різко змінили соціальне, матеріальне і політичне становище молоді.

Останнім часом загострилося немало молодіжних проблем. Однією з проблем молоді сьогодні ми вважаємо самотність. В останні роки склався стереотип, що самотніми можна назвати тільки людей похилого віку, що зустрічають свою старість на самоті, далеко від вічно

батьорих, вічно зайнятих дітей і онуків, – дітей великого міста, але це не так. Самотність також відзначають у дошкільника, школяра молодшого віку, юнака і зрілої людини, однак найбільш небезпечними є симптоми самотності та відчуження у підлітків, бо вони шукають себе, свій шлях у житті, вони дорослішають, стають самостійними, шукають ідеали, моделі поведінки, на які будуть спиратися.

Багато людей намагається заповнити свою самотність чим завгодно (спілкуванням з іншими людьми, уживанням алкогольних напоїв, телевізором, Інтернетом, комп'ютерними іграми, роботою, стрибками з парашутом, вишиванням хрестиком тощо), тільки б її не відчувати. Однак і в натовпі чи галасливій веселій компанії людина може лишатись самотньою, та може бути зовсім не самотньою на самоті. А може штука в тому, що не варто тікати від своєї самотності, а навпаки – хоробро зазирнути в її очі. Людина, яка не боїться своєї самотності, стає самодостатньою і вільною, адже вона перестає бути залежною від навколишнього світу, інших людей, обставин. І це буде першим кроком для перемоги над нею – щоб позбутись самотності треба її прийняти і полюбити.

Сучасного підлітка оточує напружена атмосфера: занадто швидко змінюється мода, занадто швидко змінюються соціальні норми, звичаї суспільства – всі люди різні, не кожному догодиш. Підлітку банально складно дорослішати – він дизадаптований. У цьому випадку велику роль відіграє близьке оточення підлітка, зокрема його сім'я. Якщо батьки ведуть праведний спосіб життя або мало займаються своїми прямими обов'язками, то підлітки починають відчувати сильні фрустрації від нерозуміння. Наслідок – самотність. Неможливість його подолання призводить до суїцидальних схильностей.

Особливу актуальність проблема подолання самотності молоді набуває у зв'язку із затребуваністю ідей соціальної психології та соціальної педагогіки, гуманістичної педагогіки, необхідністю організації соціально-педагогічної та психологічної роботи в різних соціумах як особистісної допомоги молодим людям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Раніше проблема самотності молоді не вивчалась, оскільки фактично не вважалася проблемою, але пізніше вона почала розглядатися такими психологами, як С. А. Бадмаєв, Р. Вудворс, Е. В. Кучинська, Ст. Ландшеер, Е. М. Мурах, К. Н. Поліванова, Ф. А. Хайек та ін. У їхніх наукових працях наведено дані, що стосуються витоків самої проблеми. Також самотність досліджена у працях таких закордонних та вітчизняних науковців, як К. Абульханова-Славська, М. Бердяєв, В. Вейс, Т. Гольман, Гуссерль, О. В. Данчева, І. С. Кон, Т. Ю. Лапшина, Ж. В. Пузанова, Д. Рісмен, К. Роджерс, Ж-П Сартр, С. Франк, Е. Фромм, Н. Хамітов, К. Ясперс та ін. Дослідженню проблеми самотності саме серед студентської молоді присвячені роботи таких учених, як В. Вейс, Р. Госвік, Т. Гольман, Дж. Джонс, Дж. Мур, Р. Пелутціан, Л. Сокур'янська, К. Солано, Р. Фрідмен та ін. Багато розглядається соціально-психологічних, соціально-педагогічних питань, що виникають у зв'язку із самотністю молодої людини, в тому числі і про проблеми девіантної поведінки. Український філософ Н. Хамітов досліджував самотність в руслі парадигми філософії людини, яку він називає метаантропологією. Самотність як культурний феномен став окремою проблемою дослідження Б. Голоти, В. Горського, В. Табачковського, Г. Горака. Вони виділяють самотність як окрему проблему, при цьому аналізують фактори та умови, які є причиною переживань, пов'язаних із самотністю – страх, відчуження, страждання тощо.

Формулювання цілей статті. Мету статті визначаємо у зв'язуванні негативних наслідків такої молодіжної проблеми, як самотність.

Виклад основного матеріалу. Однією із характерних ознак сучасного суспільства є проблема самотності, яка актуалізується не тільки на індивідуальному, а й на суспільному рівнях буття. Це зумовлено тим, що феномен самотності впливає на рівень соціальної активності та ефективності життєдіяльності людини. Самотність породжує відчуженість від суспільних процесів, нівелювання ініціативної громадянської позиції, в той час як відчуття єдності й духовної спорідненості з іншими людьми сприяє самоактуалізації особи та консолідації суспільства. За умов стрімких змін, руйнування звичних соціальних форматів, зростаючої мобільності, людині не просто відшукати й усвідомити свою ідентичність

(національну, культурну, релігійну, професійну тощо). Це нерідко призводить до амбівалентності її ідентифікації з певними соціальними групами. Людина, яка не відповіла на запитання: "Хто я?", не зрозуміла власну сутність, не відчула емоційної єдності з іншими суб'єктами соціальної взаємодії залишається осторонь відносин між "Я" і "Ми", а значить, опиняється у стані самотності. Адаптація людини в соціальному середовищі ускладнюється розвитком глобалізаційних процесів. Унаслідок мережевізації суспільства, інформатизації комунікаційного простору виникають дезорієнтація, безпорадність, незахищеність і стан екзистенційного вакууму. Сучасна соціальна реальність характеризується тим, що можливості людини знайти себе та зрозуміти свій внутрішній світ обмежуються тотальністю глобального, анонімністю і знеособленням. За умов низького рівня самоконтролю, відсутності соціальної інтеграції, самотності відбувається підміна соціальної реальності віртуальною, котра начебто компенсує нестачу душевного комфорту і екзистенційної єдності [9].

Великою проблемою суспільства стає питання самотності серед молоді. У нашому розумінні молоді люди – це вихідці з усіх класів і соціальних прошарків, що є в суспільстві. Вони не завжди успадковують соціальне становище своїх батьків, але, вливаючись у соціально-класову структуру, стають робітниками, селянами, представниками інтелігенції тощо. Характерно, що незалежно від того, яке місце в соціальній структурі суспільства посідає та чи інша особа, на період свого соціального і професійного становища вона буде зберігати специфіку молодіжного росту, самоствердження до того часу, коли завершиться процес входження в доросле життя [3].

Саме в молодіжному віці соціалізація здійснюється найбільш активно. Особливо коли це стосується оцінки старшого покоління, його діяльності, поведінки, участі в суспільно-політичному житті, у зв'язку з чим молодь під впливом змін умов життя вносить новий зміст, своє бачення розвитку подій. У процесі соціалізації молоді нерідко виникають суперечності, викликані соціально-економічними та політичними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливо гостро вони відчуваються тоді, коли це стосується безпосередньо самої молоді, у першу чергу суперечність між об'єктивною необхідністю реформи системи освіти й виховання та можливостями держави забезпечити її ресурсами, коштами; суперечність між розбудовою соціальної, правової держави та соціальною і правовою незахищеністю молоді [2].

Варто підкреслити, що на процес соціалізації молоді суттєво впливає сім'я, школа, виші, армія, засоби масової інформації, політичні організації тощо. Усі вони як суспільні інститути мають безпосереднє відношення до становлення та якості соціалізації молодої людини.

Саме молодь потребує особливої уваги, зокрема студентська, оскільки її відчуження від суспільства, безперечно, матиме негативний вплив на функціонування соціуму як у його актуальному, так і перспективному контекстах. Адже молодь є однією із найбільш активних соціальних груп, від діяльності якої залежать майбутнє будь-якого суспільства [10]. Якщо ж говорити про українське суспільство, яке переживає сьогодні кардинальні зміни в політичній, економічній, культурній та інших сферах своєї життєдіяльності, то роль молоді в ньому важко переоцінити. Участь молодої людини у соціальних перетвореннях залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників, у тому числі від її психологічного самопочуття, впевненості у завтрашньому дні, відчуття потрібності найближчому оточенню, суспільству в цілому. Це актуалізує такий феномен сучасного суспільства, як самотність молодої людини [5].

Варто звернути особливу увагу на визначення самого поняття «самотність». Самотність – це соціально-психологічне явище, емоційний стан людини, пов'язаний із відсутністю близьких, позитивних емоційних зв'язків з людьми або зі страхом їх втрати в результаті вимушеної або наявної психологічної причини соціальної ізоляції. У рамках цього поняття розрізняють два різних феномени – позитивна (самітність) і негативна (ізоляція) самотності, однак найчастіше поняття самотності має негативні конотації [13].

Самотність – це фактор, який відіграє значну роль у психічній поведінці особистості, про що свідчать самоспостереження людей, які знаходились в умовах самотності. Найважливішими причинами чи передумовами самотності на сьогодні є:

– втрата сенсу життя (пошук сенсу життя – це пошук того, що становить основу людського життя, забезпечує людині стабільність, добробут, блага);

- смерть близької людини;
- розчарування, відчай;
- розлука;
- втрата волі, інтересу, ідеалу, моральних цінностей у житті;
- втрата перспектив, невдачі у професійній діяльності;
- нездатність до міжособистісних стосунків, тяжіння до замкненості у спілкуванні;
- духовна екзистенційна фрустрація;
- негативне самонавіювання;
- негативний вплив оточення на егоцентризм особистості.

Але самотність – не завжди зло. Є ситуації, коли людям (одним рідше, іншим частіше) просто необхідно побути наодинці з собою [2, с. 60]. Таким чином, самотність небезпечна тим, що її дуже часто не помічаєш, поки не залишишся наодинці з самим собою.

Ще одне визначення самотності розглядають, як переживання, що викликає комплексне і гостре відчуття, яке виражає певну форму самосвідомості і показує розкол основної реальної мережі відносин і зв'язків внутрішнього світу особистості. Розлад, який викликає це переживання, часто спонукає людину до енергійного пошуку засобів протистояння цій хворобі, бо самотність діє проти основних очікувань і надій людини і, таким чином, сприймається як вкрай небажана. Емоційний стан самотньої людини – відчай (паніка, вразливість, безпорадність, ізольованість, жалість до себе), нудьга (нетерпіння, бажання все змінити, скутість, дратівливість), самоприниження (відчуття власної непривабливості, нікчемності, сором'язливість). Самотня людина нібито говорить: «Я безпомічний і нещасний, полюбіть мене, приголубте мене». На тлі сильного бажання такого спілкування виникає явище «психічного мораторію» (термін Е. Еріксона):

– Повернення до дитячого рівня поведінки та бажання якомога довше відстрочити набуття дорослого статусу.

– Невизначний, але стійкий стан тривоги.

– Почуття ізоляції та спустошеності.

– Постійне перебування в такому стані, що щось трапиться і життя різко зміниться.

– Страх перед інтимним спілкуванням і нездатність емоційно впливати на осіб протилежної статі.

– Ворожість і презирство до всіх визнаних суспільних ролей, аж до чоловічих і жіночих ролей.

– Презирство до всього національного і нереальна переоцінка всього іноземного «добре там, де нас немає».

Найчастіше реакцію на самотність можна визначити як «сумну пасивність» (К. Рубінстайн і Ф. Шейвер). Що це за реакція? Поплакати, поспати, нічого не робити, поїсти, подивитися телевізор, напитися або «відключитися», лежати на дивані і міркувати, фантазувати. Звичайно, такі способи лише посилюють самотність.

Краще «активна самота». Почати що-небудь писати, зайнятися улюбленою справою, сходити в кіно або театр, читати, музикувати, зайнятися фізичними вправами, послухати музику і потанцювати, сісти вчитися уроки або почати робити якусь роботу, піти в магазин і витратити заощаджені гроші.

Треба не бігти від самотності, а поміркувати, що можна зробити, щоб подолати свою самотність. Нагадати собі, що у вас насправді гарні стосунки з іншими людьми. Подумати про те, що у вас є позитивні якості (задушевність, глибина почуттів, чуйність тощо). Сказати собі, що самотність не вічна і що справи підуть краще. Подумати про заняття, в яких ви завжди досягали успіху в житті (спорт, навчання, домашнє господарство, мистецтво і т. д.). Сказати собі, що більшість людей буває самотніми в той чи інший момент часу. Відволіктися від почуття самотності, серйозно замислившись про щось інше. Подумати про можливу користь випробуваної вами самотності (сказати собі, що ви навчилися бути впевненим у собі, зрозуміли свої нові цілі стосунків із суспільством, друзями, коханими – з тими, з ким стався розрив відносин).

Існує ряд психологічних факторів, які сприяють самотності. Наприклад, це може бути низька самооцінка, яка призводить до уникнення контактів з іншими людьми через страх

піддатися критиці, що, у свою чергу, створює порочне коло – в результаті відсутності контактів самооцінка ще більше падає. Слабкі навички спілкування також сприяють виникненню відокремленості від товариства, суспільства, посиленню самотності. Люди з погано розвиненими навичками міжособистісного спілкування, низькою соціалізацією через страх зазнати невдачі у стосунках або потрапити у психологічну залежність також нерідко прагнуть до самотності, особливо якщо у них вже є невдалий досвід спілкування з іншими людьми.

Самотність пов'язана з типом культури. Самотність – давня проблема західноєвропейських країн, де з доби Відродження плекали індивідуалізм, послаблюючи позиції колективізму. Лідерами в цьому процесі стали Англія, США, частково Канада, Франція, Австралія, Швеція.

За висновками одного соціологічного дослідження, що приводила газета «Дейлі телеграф», суспільство Великої Британії – найбільш індивідуалістичне. Індивідуалізм, несхожість на інших, егоїзм у суспільстві Британії цінують значно більше, ніж колективізм. Для груп з творчими здібностями – це рятівний фактор, бо сприяє пошукам нового, удосконаленню здобутого, започаткуванню нових стилів чи збагаченню вже наявного. Для пересічних громадян без здібностей індивідуалізм обертається відокремленістю, відчуженням від інших, розвитком дивацьких (або небезпечних для суспільства) рис характеру та поведінки. У Великій Британії спостерігають великий рівень тривожності, самотності, депресій. Надмірний індивідуалізм західних буржуазних суспільств пов'язують з високим рівнем самотності та депресій. І навпаки, суспільства з високим рівнем колективізму мають низький рівень індивідуалізму в більшості громадян, низький рівень самотності (Китай, Тайвань, Росія на початку ХХ століття тощо) [11; 12].

Самотність поділяють на два типи: явну і неявну (приховану від оточення) самотність. Прикладом явної (але вимушеної самоти) є історія Робінзона Крузо, який прожив на самоті 28 років. Це явище виникає при дефіциті спілкування з людьми: людина хоче спілкуватися, але не може. Набагато частіше трапляється самотність у неявній (прихованій від оточення) формі. Людина постійно перебуває в оточенні людей, спілкується з ними, але водночас відчуває себе відчуженою. Усі ці люди їй не потрібні, точніше він не відчуває до них особливої любові і прихильності, вони для нього легко замінні. Проблема неявної самотності дуже поширена серед підлітків. Якщо вона вчасно не вирішується, то переходить у стадію дорослого життя. Вона виникає через відчуття людини, що її ніхто не розуміє, немає душі, здатної оцінити її чесність. Такі люди вважають, що якщо вони не можуть знайти собі споріднену душу серед усіх людей, тоді навіщо вони взагалі потрібні. Тим самим вони свідомо прирікають себе на самотність. Виявити її досить складно, бо така людина публічно поводить себе звичайно [12].

Людина повною мірою відчуває самотність, коли взаємодія з особистісно значущими для нього людьми зводиться до мінімуму. Однак вона так само може відчувати себе самотньою, перебуваючи в компанії (якщо, приміром, не знайома ні з ким із присутніх). Динаміка самотності як психічного стану залежить ще і від уявлень підлітка про стосунки з однолітками. Таким чином, підліток має сильну потребу в спілкуванні, тож буде відчувати себе самотнім, навіть перебуваючи в компанії одного–двох чоловік. І навпаки, підліток не буде відчувати покинутості, якщо перебуває в слабкій залежності від навколишнього світу.

Самотній підліток бачить себе малопривабливим для інших. Він відчуває злість, сум і глибоке нещастя, тому що, як він вважає, його ніхто не любить. І він починає уникати будь-яких контактів у соціумі, сам себе ізолює. Самотній підліток часто надмірно підозрілий, імпульсивний, дратівливий, наляканий, неспокійний і розбитий. Він більш песимістичний, ніж несамотній підліток, відчуває до себе жалість, від спілкування з однолітками очікує лише неприємності, обіцяє самому собі негативне майбутнє. Неговіркий, непомітний, сумний, нерідко виглядає втомленим і сонливим.

Професор Качоппо і його колеги провели аналіз двадцяти найбільш якісних робіт, в яких було наведено результати різних експериментів з позбавлення від почуття самотності. Усього було виявлено чотири основних методи, які використовувалися під час терапії:

- удосконалення соціальних навичок (навичок спілкування);
- надання соціально-психологічної підтримки;

- створення можливостей для соціальної взаємодії і спілкування;
- робота з соціальною когнітивною сферою (зміна думок про себе і про інших) [13].

Російський науковець Т. Гольдман стверджує: «Самотність в юності – досить поширене та інтенсивне явище. Емпіричні дані показують, що молоді люди проявляють більшу вразливість відносно до самотності, ніж дорослі та люди похилого віку. Перебуваючи в ситуації екзистенційного надлому, у молодих людей втрачаються традиційні орієнтири та власна ідентифікація. В результаті підвищується психологічна вразливість, а тиск соціального оточення стає особливо помітним» [6].

У Донбаському державному педагогічному університеті серед студентів першого курсу ми провели анкетування та організували написання міні-есе на тему «Як я розумію самотність». Анкетування складалося з десяти запитань на з'ясування рівня товариських здібностей. У опитуванні брало участь 47 осіб. Запитання та результати відповідей ми подаємо далі.

1. «Чи завжди ви обираєте для себе коло вашого спілкування?»
(61 % – «так», 13 % – «інколи», 26 % – «ні»)
2. «Ви спілкуєтесь лише з людьми, інтереси яких схожі з вашими?»
(6 % – «так», 23 % – «інколи», 57 % – «ні»)
3. «Ви дивитесь фільми або слухаєте музику разом з друзями?»
(12 % – «так», 18 % – «інколи», 70 % – «ні»)
4. «Ви надаєте перевагу спілкуванню в соціальних мережах порівняно із особистісним спілкуванням?»
(45 % – «так», 37 % – «інколи», 12 % – «ні»)
5. «Чи спілкуєтесь ви з людьми без бажання?»
(50 % – «так», 23 % – «інколи», 27 % – «ні»)
6. «Чи здається вам, що вас не розуміють?»
(23 % – «так», 21 % – «інколи», 48 % – «ні»)
7. «Подобається вам спілкуватися с одногрупниками?»
(62 % – «так», 21 % – «інколи», 14 % – «ні»)
8. «Гарні у вас стосунки з батьками?»
(76 % – «так», 24 % – «інколи», 0 % – «ні»)
9. «Вам більше подобається бути наодинці, ніж у великій компанії?»
(39 % – «так», 42 % – «інколи», 19 % – «ні»)
10. «Свій вільний час ви проводите вдома?»
(35 % – «так», 15 % – «інколи», 50 % – «ні»)

На основі цих даних можна зробити висновки про те, що молодь серйозно ставиться до вибору свого кола спілкування; практично половина відчуває себе зайвими у великих компаніях і не може підтримати розмову; існує певний відсоток людей, які вже не можуть спілкуватися віч-на-віч і тяжіють до анонімності або соціальних мереж; іноді хлопці спілкуються з тими людьми, з якими не хочуть спілкуватися, і від цього їхня соціальна активність падає.

З погляду студентів, основною причиною самотності є соціальне відторгнення. Близько 44 % опитаних відповіли, що в їхній самотності винні інші люди: батьки та друзі. Саме інші не зрозуміли, відкинули, забули цю людину.

Аналізуючи написані міні-есе, ми змогли зробити певні висновки. Деякі студенти ставляться до самотності як до самопізнання, саморегуляції своєї поведінки, самовдосконалення. Респонденти підкреслюють її значущість для самоактуалізації свого особистісного потенціалу, своїх здібностей та талантів. Важливим та надзвичайно загрозливим наслідком самотності, як засвідчує результат опитування, є її вплив на виникнення та розвиток внутрішньої дисгармонії, психологічної депресії. На жаль, більшість отриманих нами даних свідчить на користь саме такого висновку.

Ось на що ми спирались, роблячи вищезазначені висновки: «Для мене самотність – це не зло і не добро, самотність – це спілкування та пошук себе, свого я. Самотність – це частина нашої пораненої душі. Багато людей говорять: «Я людина не самотня! Я маю щасливу сім'ю, маю хорошу роботу, маю кошти, мене оточує велика кількість друзів та колег, які не дають мені навіть замислитися про самотність». Мені ніколи не сумно, а тому і не самотньо». Прочитуємо

ще один уривок: «...втеча від самотності є втеча від самого себе. Бо тільки на самоті ми можемо зрозуміти своє існування як щось потрібне близьким, таке, що заслуговує на небайдужість і спілкування. Тільки пройшовши врата самотності, людина стає особистістю, яка може зацікавити світ. Самотність – це вісь, що пронизує наше життя. Навколо неї обертається дитинство, молодість, зрілість і старість. По суті, людське життя є нескінченне руйнування самотності та заглиблення в неї».

Досить цікавим для нашого дослідження стала таке визначення самотності: «...Навіть маючи певне коло спілкування, людина може почуватися самотньою. Спробуємо зрозуміти, що таке самотність і як її позбутися. Людина може бути самотньою, не маючи друзів; може відчувати самотність, не маючи спорідненої душі, з якою можна розділити свої інтереси, захоплення, заняття. Людина може відчувати себе самотньою, якщо її ніхто не розуміє, нема нікого, хто б перейнявся проблемою, зрозумів переживання, мрії і почуття. Є також духовна самотність. Душевна самотність. Людина влаштована так, що вона потребує спілкування, присутності іншої людини. Люди, волею випадку або трагедій, що стали ізольованими від людей, і впродовж тривалого часу не мали простого спілкування з людьми, втрачають розум. Тому будьте доброзичливі й товариські, не відкидайте тих, хто хоче зав'язати з вами розмову, самі будьте відкриті та привітні. Крім того, що людина перебуває в суспільстві, вона має потребу в друзях, з якими може провести вільний час, поговорити, поділитися своїми переживаннями, проблемами, знайти порозуміння, мати спільні інтереси. Є певна різниця між приятелями та друзями, щирим другом. Приятелів може бути багато, це ті, з ким можна провести час, приємно поговорити, розважитись. Це теж дуже важливо – адже ви не будете відпочивати та розважатися, проводити час з людьми, яких ви не знаєте або яким не довіряєте. Зазвичай приятелів обирають зі свого кола спілкування – спочатку в школі, потім на роботі чи у дворі, де живемо, компанії, де працюємо. Друг – це щось більше. Це та людина, якій ви зможете довірити свої таємниці, потаємні мрії, знайти підтримку і розуміння. Люди часто відчувають самотність від того, що не знаходять споріднену душу, того, хто міг би зрозуміти внутрішній світ, переживання, хто був би здатний поспівчувати. Це вже дещо складніше. Такі люди зазвичай є серед вашого оточення, ті, з якими ви найчастіше спілкуєтесь. Хоча це може бути і випадковий знайомий або людина, з якою вас познайомили, і вона не є вашим приятелем і ви її вперше бачите. У будь-якому випадку ви відчуєте, що це людина, яка вас зрозуміє. Просто будьте відкритими, товариськими, будьте самими собою. Не намагайтеся створити з себе когось або якийсь образ. Це буде тільки смішно виглядати».

Вагомим для нашого аналізу самотності у сучасної молоді стала така думка: «Самотність – це відчуття порожнечі. Ти відчуваєш, що ізольований від світу, ти тікаєш від сім'ї, друзів, соціуму. Є різні типи самотності. Ти міг відчувати самотність як якесь невизначене почуття, що не зовсім правильно, свого роду якусь душевну порожнечу. Або ти міг відчувати самотність як дуже сильний душевний біль. Один тип самотності може бути викликаний втратою близької тобі людини, інший – коли ти відділений від коханої людини. Наприклад, ти можеш відчувати себе самотнім, коли твій друг чи подруга у від'їзді.

Почуття самотності може охопити тебе в будь-яку хвилину навіть без явної на те причини. Хороша новина полягає в тому, що насправді справи будуть налагоджуватися, тобі просто потрібно рухатися вперед, ступаючи крок за кроком.

Ми ростемо та змінюємося, і разом з цим у нас з'являються нові відчуття, точніше ми починаємо сприймати речі трохи по-іншому, більш серйозно та зважено. На додаток до очікування та хвилювання ми також часом відчуваємо самотність. І не завжди причина криється в тому, що ми на самоті. Ти можеш залишатися один протягом довгого періоду і не відчувати самотності, з іншого боку, ти можеш бути серед друзів і в знайомому місці та відчувати самотність, навіть не підозрюючи, у чому ж причина».

Проте не всі студенти поділяли подібні думки. Ось приклад іншої думки: «...у житті немає нічого страшнішого, ніж самотність серед людей!»; «Самотність турбує досить велику частину населення і, як не дивно, міського. Перебування в суспільстві, в оточенні людей не означає відсутність самотності. Навіть маючи певне коло спілкування, людина може почуватися самотньою. Спробуємо зрозуміти, що таке самотність і як її позбутися. Людина може бути

самотньою, не маючи друзів; може відчувати самотність, не маючи спорідненої душі, з якою можна розділити свої інтереси, захоплення, заняття. Людина може відчувати себе самотньою, якщо її ніхто не розуміє, нема нікого, хто б перейнявся проблемою, зрозумів переживання, мрії і почуття. Є також духовна самотність. Душевна самотність. Людина влаштована так, що вона потребує спілкування, присутності іншої людини».

Процес подолання самотності молоді буде більш ефективним, якщо ця проблема буде порушуватися в стінах освітніх закладів допомогою опитувань, бесід, у процесі яких будуть виявлятися причини виникнення проблеми та методи її розв'язання; підвищиться психолого-педагогічна та реабілітаційна культура батьків з метою профілактики схильності особистості до самотності та зміниться ставлення суспільства до самої проблеми [1].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що виявлення проявів самотності серед студентської молоді, здійснення моніторингу цієї проблеми, знаходження можливих шляхів якщо не подолання, то пом'якшення відчуття самотності як негативного емоційного стану буде сприяти більш повному професійному та особистісному самовизначенню майбутніх фахівців, формуванню їхньої позитивної самооцінки, конструктивній комунікації, що виступає сьогодні однією із базових компетенцій спеціаліста з вищою освітою. У майбутньому ми плануємо саме на це спрямувати дослідницьку увагу у контексті постмодернізації ціннісної свідомості та повсякденних практик студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Азарова Е. Н. Одиночество в структуре социального самочувствия студентов технического вуза в условиях социальной неопределенности / Е. Н. Азарова // Материалы IV Всероссийского социологического конгресса «Социология в системе научного управления обществом» (Москва, 2–4 февраля 2012 года). – М., 2012. – 1953.
2. Голота Б. М. Життєвий світ особистості / Б. М. Голота // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Вип. 29. Серія: теорія культури і філософія науки. – Харків, 2000. – № 465. – С. 58–63.
3. Вашутін О. Політична соціалізація молоді в сім'ї і становлення політичної психології індивіда / О. Вашутін // Людина і політика. – 2000. – № 5. – С. 67-71.
4. Вілков В. Ю. Людина і світ : навчальний посібник / [В. Ю. Вілков, В. М. Ніколаєвський, В. В. Омельченко, О. І. Салтовський] ; за заг. ред. В. М. Ніколаєвського. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 464 с.
5. Волков Ю. Г. Социология молодежи : учебн. пособие / Ю. Г. Волков, В. И. Добренев. – Ростов-на-Дону, 2001. – 576 с.
6. Гольдман Т. И. Социальное одиночество студенческой молодежи в транзитивном обществе: управленческий аспект : диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук : 22.00.08 [электронный ресурс] / Татьяна Ивановна Гольман. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/sotsialnoeodinochestvo-studencheskoi-molodezhi-v-tranzitivnom-obshchestveupravlencheskii-a>.
7. Головаха Е. И. Трансформирующееся общество. Опыт социологического мониторинга в Украине / Е. И. Головаха. – К., 1996. – 143 с.
8. Горелов Т. Є. Цивілізаційна історія України. Нариси / Т. Є. Горелов, О. П. Моця, О. О. Рафальський. – К., 2006. – 632 с.
9. Дашкевич Я. Національна свідомість українців / Я. Дашкевич // Сучасність. – 1992. – № 3. – 67 с.
10. Казанская В. В. Подросток. Трудности взросления : книга для психологов, педагогов, родителей / В. В. Казанская. – СПб. : Речь, 2011. – 112 с.
11. Немов Р. С. Психология : в 3 кн. : учеб. для студ. высш. пед. учебн. заведений. Кн. 1 Общие основы психологии / Р. С. Немов. – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 688 с.
12. Копець Л. В. Психологія особистості / Л. В. Копець. – К., 2007. – 460 с.
13. Оршанская М. В. Влияние фрустраций на социализацию подростков : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / М. В. Оршанская. – СПб., 2004. – 180 с.

Е. С. Гордеева

ОДИНОЧЕСТВО СРЕДИ МОЛОДЕЖИ КАК ОДНА ИЗ НАИБОЛЕЕ АКТУАЛЬНЫХ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

В статье рассмотрена проблема одиночества современной молодежи. Акцентируется внимание на междисциплинарном характере научного изучения этой проблемы; даются некоторые результаты ее социологического исследования отечественными и российскими специалистами. Подчеркивается актуальность и эвристические возможности применения методологии изучения одиночества как социально-психологической проблемы, которая расширяется в молодежной среде.

Ключевые слова: одиночество, молодой человек, социум, психолого-педагогическая реабилитация, социальная проблема.

E. Hordeyeva

LONELINESS AMONG YOUNG PEOPLE AS ONE OF THE MOST CURRENT SOCIO- PSYCHOLOGICAL PROBLEMS

The article deals with the problem of loneliness of modern youth. The focus is on the interdisciplinary nature of scientific research; it provides some results of sociological research of the domestic and Russian scientists. The article emphasizes the relevance and heuristic possibilities of applying the methodology of studying loneliness as social and psychological problem, which is gaining popularity in youth environment.

Key words: loneliness, young person, society, psycho-pedagogical rehabilitation, social problem.

УДК 37.013.78-051:316.42

Ю. В. Борох

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

У статті на основі інституційного підходу здійснено аналіз наукових доробків, присвячених проблемі інституціоналізації соціальної роботи як інноваційного соціального інституту. Охарактеризовано теоретико-методологічні аспекти сучасної соціальної роботи, визначено інноваційні тенденції розвитку соціально-педагогічної та соціальної практики в Україні.

Ключові слова: соціальна робота, інституціалізація, інститут соціальної роботи, інновації.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Актуалізація значної кількості соціальних проблем українського суспільства позначається на формуванні потреби в активізації пошуку шляхів їх розв'язання, зокрема й засобами соціальної роботи, що, у свою чергу, висуває нові вимоги до змісту професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, які, певним чином, виступають носіями змін у суспільному житті. Вітчизняна соціальна робота як суспільна інституція, розвиваючись і самовдосконалюючись, змінює свою структуру та зміст, відповідно до тих відносин та тенденцій, що домінують у соціумі на даному етапі його розвитку, зокрема – починає поступово набувати рис модернізації та інноваційності. Поряд з формуванням і розвитком власного науково-методологічного поля соціальної роботи, поширюються новітні теоретико-методичні розробки практичних засад соціальної роботи, підготовлені у відповідності до сучасних тенденцій розвитку суспільства. Аналіз теоретико-методологічних аспектів сучасної соціальної роботи з позиції інституційного підходу дозволить визначити нагальні проблеми теорії і практики соціальної роботи, що стали об'єктом дослідницьких пошуків науковців, обґрунтувати теоретичні моделі та інноваційні технології соціальної роботи, які впроваджуються у нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Потреба здійснення наукової розвідки саме за даним напрямом обумовлена